

УМОВИ ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ МОЛОДИ

В статті розкриваються проблеми формування інформаційної культури студентів, пути підвищення рівня інформаційної культури молодіжжі України.

The article deals with the problem of students' information culture forming, the ways of raising a level of information culture of Ukrainian youth.

Глибокі соціальні, духовні й економічні зрушення, що відбуваються на межі третього тисячоліття в Україні, спонукають до реформування системи освіти, яка має сприяти утвердженню людини як найвищої соціальної цінності, найповнішому розкриттю її здібностей, задоволенню різноманітних освітніх потреб, забезпеченню пріоритетності загальнолюдських цінностей, гармонії стосунків людини і навколишнього середовища, суспільства і природи, вміння людини адекватно формулювати запит потрібної інформації, здійснювати її пошук, переробляти інформацію, вести інформаційне спілкування.

Людина потребує інформації про нові технології в навчанні та вихованні, про нові та перевірені результати науково-дослідницької роботи, програми, варіанти підручників, методологічні рекомендації, положення.

На сьогодні від спеціаліста будь-якого профілю вимагають належного оволодіння інформаційною культурою, що у свою чергу потребує відповідного забезпечення вищих закладів освіти. Лише за таких умов вища школа зможе формувати висококомпетентних спеціалістів, які б могли самореалізовуватися в умовах сучасного життя, були б здатні до самоактуалізації, впровадження і створення нового, більш ефективного і передового у своїй професійній діяльності.

Одним з найважливіших елементів культури взагалі є інформаційна культура, що характеризує матеріальний і духовний розвиток суспільства, досягнутий рівень організації інформаційних процесів, ступінь задоволення потреб людей в інформаційному спілкуванні, у своєчасній, вірогідній та вичерпній інформації та забезпечує цілісне бачення світу.

Основи інформаційної культури мають методологічний, світоглядний і загальнокультурний характер, який проявляється у використанні в масовій практиці універсальних процедур пошуку, опрацювання і подання інформації на ґрунті відповідної системи наукових понять, принципів і законів як невід'ємних складових процесів системно-цілісного пізнання і відображення об'єктивної реальності і пов'язаного з такою системою фактографічного матеріалу (бази знань, бази даних тощо), а тому повинні формуватися в процесі вивчення комплексу всіх навчальних дисциплін, у першу чергу філософії, логіки, психології, педагогіки, що найбільш повно пояснюють сутність інформації та її роль у процесі пізнання і творчій діяльності людини і людського суспільства, а також є основою інтеграції навчальних дисциплін, гуманітаризації освіти і гуманізації навчального процесу.

Необхідною передумовою новаторського підходу до професійної діяльності майбутніх спеціалістів є широке впровадження в педагогічний процес вищих закладів освіти нових інформаційних технологій навчання, стрижнем яких є комп'ютерні технології. Вони є не просто додатком до системи навчання, а засобом володіння фундаментальними і професійно-орієнтованими дисциплінами, що входять до змісту професійної підготовки.

Психолого-педагогічна наука висунула положення про єдність свідомості і діяльності, поетапне формування розумових дій (Виготський Л.С., Габай Т.В., Давидов В.В., Леонт'єв А.М., Рубінштейн С.Л., Талізін Н.Ф.); сформулювала концептуальні положення підготовки спеціалістів у вищій школі (Зязюн І.А., Мороз О.Г., Сагарда В.В., Сластьонін В.О., Шкіль М.І.); філософські положення про роль інформації в соціальних процесах (Зінченко В.П., Зягинцев В.А., Єршов А.П., Суханов А.П., Поспелов Г.С.); розробила теорію формування інформаційної культури студентів та підготовки педагогічних кадрів до застосування у навчальному процесі новітніх технологій навчання (Буняєв Н., Борк А., Гершунський Б.С., Жалдак М.І., Єршов А.П., Машбіц Ю.І., Монахов В.М., Редько В.Н., Смульсон М.Л. та інші).

У контексті ставлення людини до інформації, її оцінки та відбору для практичного використання, організації сучасної інформаційної діяльності досліджується проблема формування інформаційної культури особистості [6,7].

Аналізуючи стан розробленості проблеми, ми виділяємо такі **завдання** її вирішення:

а) з'ясувати сутність поняття “інформаційна культура”, рівнів її розвитку;

б) встановити зв'язки між інформаційною культурою, пов'язаною з накопиченням, зберіганням та розповсюдженням інформації, та професійною і загальною духовною культурою особистості;

в) вивчити особливості формування інформаційної культури на певних соціально-історичних етапах розвитку людства.

Інформаційну культуру розглядають як певний рівень організації інформаційних процесів, ступінь задоволення потреби людей в інформаційному спілкуванні, рівень ефективності створення, добору, зберігання, перероблення та подання інформації (Г.Г.Воробйов, ОП.Значенко).

Вдосконалення і розвиток нових інформаційних технологій як сукупності методів та технічних засобів, використаних для збирання, створення, зберігання, опрацювання, передавання, подання і використання інформації,

які розширюють знання людей і розвивають їхні можливості в управлінні технічними і суспільними процесами, не тільки суттєво впливає на характер виробництва, наукових досліджень, але й опосередковано пов'язаний з появою нових професійних умінь і навичок, потреба в яких швидко зростає.

Інформатизація навчального процесу суттєво просуває вперед гуманітаризацію освіти з огляду на те, що одним з найважливіших гуманітарних проблем є спілкування людей, доступ до знань, отримання своєчасної, вірогідної та вичерпної інформації, передбачення наслідків рішень, які приймаються, збереження і захист довкілля, соціального благоустрою.

Формування основ інформаційної культури студентів, їхньої готовності до інноваційної діяльності у різних галузях виробництва можна забезпечити, якщо:

- використовувати комп'ютерні технології для розв'язання фахових завдань професійного змісту з фундаментальних і професійно-орієнтованих дисциплін;
- студенти використовують нові інформаційні технології у самостійній і науково-пошуковій роботі;
- опановувати нові комп'ютерні технології і підвищувати рівень інформаційної культури.

Наш час називають “часом інформації”. Ще ніколи люди не отримували так багато інформації за такий малий проміжок часу. Кожен день до нас надходить усе більш зростаючий її потік, який відбирає в нас усе більше часу. Зорієнтуватись у цьому безмежному морі непросто. Що з цієї інформації важливе, а що ні? Можна “загрузитися та “перезагрузитися” інформацією. Проте лише широка сучасна освіта дозволяє людині відокремити зерно від шелухи, цілеспрямовано скористатись інформацією і перетворити її на знання.

Людство стало свідком небувалого перевантаження інформацією. Світ буквально просочений нею. Інформація поширюється за допомогою друку, радіо й телепередач, мережі Інтернет та інших засобів. Дейвік Шенк у своїй книжці “Смог даних. Як вижити за інформаційного перенасичення” (анг.) пише: “Інформаційне перевантаження стало по-справжньому небезпечним ... Сьогодні нам загрожує інформаційне ожиріння”.

Ми можемо навести приклад: кажуть, що одне число газети “Нью-Йорк Таймс” містить більше інформації, ніж пересічний мешканець Великої Британії XVII століття міг отримати за ціле життя. До того ж, крім щоденних газет, лавину інформації живлять ще й різноманітні журнали та книжки на безліч тем. Щороку публікуються десятки тисяч книжок. А оскільки обсяг наукової інформації кожні шість років подвоюється, то не дивно, що по цілому світу налічується понад 100 000 самих лише технічних часописів. Крім цього, Інтернет надає користувачам комп’ютерів доступ до величезних сховищ даних. За словами австрійського психолога та соціального дослідника Мак-Кая, “світ тоне в потоці інформації, а людей запрошують скористатися швидкісними супермагістралями”. Проблема, як її бачить доктор Мак-Кай, полягає в тому, що наплив радіо- й телевізійних мереж призвів до специфічних наслідків: багато людей по цілому світі відгукується на дані засобів масової інформації, які часто лише представляють окремі факти, а не дають повної картини подій.

Інформаційний теоретик Пол Кауфман наголошував, що в нашому суспільстві склався імідж інформації, який хоч і приваблює, але кінець кінцем призводить до результатів, протилежних очікуванню. Однією з причин цього, на його думку, є те, що надто багато уваги зосереджено на комп’ютерах та технічному забезпеченні й надто мало – на людях, які власне й користуються інформацією, аби досягнути розумом світ та приносити користь іншим. Проблема не в тому, що ми надто високо цінуємо комп’ютери, а в тому, що ми стали менше цінувати людей [11, 5-13].

Схоже, що гонитва за славою, яку приносить виробництво дивовижної нової техніки, викликає в людей тривожне запитання: до чого техніки ще додумаються? Едвард Мендельсон говорить:” Мрійники-технологи ніколи не могли розрізнити технічно можливе та справді потрібне. Якщо тільки можна зробити механізм, здатний виконати якийсь запаморочливо складне завдання, то такий мрійник вирішує, що це завдання варто виконати”.

Академік С.І.Вавілов зазначив, що “... сучасна людина знаходиться перед Гімалаями інформації в становищі розвідника золота, який має відшукати золота в масі піску”.

Завдання вищої школи – навчити молодь вміло орієнтуватись у потоці інформації, дати студентам глибокі та міцні знання з основних наук, сформувати відповідальне ставлення до їх здобуття, стійку потребу в самоосвіті, вміння ці знання застосовувати.

Необхідно в студентів розвивати такі вміння та навички:

- вміння грамотно ставити запитання;
- знання джерел інформації і вміння ними користуватись;
- вміння правильно застосовувати знайдену інформацію.

Необхідно висувати такі задачі та вимоги до студентів:

- практична користь отриманих знань, їх відповідність інтелектуальному, культурному, моральному розвитку особистості.
- навчання самостійного пошуку та вибору інформації, вміння користуватись різними інформаційними джерелами;
- навчання інформаційної грамотності як складова частина навчально-виховної роботи.

Визначившись у змісті і сутності категорії “культура”, поєднуємо (генеруємо) її з категорією “інформація”. Які дефініції може мати термін “інформаційна культура”? Проведений аналіз різних наукових і популярних джерел дозволив зробити такі узагальнення.

Категорія “інформаційна культура” складається з двох понять: лат. *cultura* – освіта, розвиток та *informatio* – роз’яснення. Визначення її можна подати в багатьох аспектах.

Зробивши аналіз наукової психолого-педагогічної літератури, ми узагальнили визначення поняття “інформаційна культура”:

- сукупність досягнень певного людського суспільства (групи людей, нації, народу, суспільства, держави, міжнародного співтовариства) у сфері інформаційних відносин (у тому числі мистецтва, науки, техніки тощо);

- відповідний рівень розвитку інформаційних відносин на певний момент часу, у просторі, колі осіб, що визначається в порівнянні з попередніми показниками інформаційної культури;

- сукупність практичних, матеріальних і духовних надбань суспільства, які відображають історично досягнутий рівень розвитку суспільства і людини у сфері інформаційних відносин та втілюються в результатах інформаційної діяльності;
- рівень довершеності в оволодінні знаннями в галузі суспільних інформаційних відносин та діяльності;
- метод формування визначеного в ідеалі рівня інформаційних відносин;
- сукупність умов, що забезпечують високий рівень, продуктивності, безпеки інформаційних відносин;
- рівень фахової підготовки працівника у сфері інформаційних правовідносин та їх особистої організованості;
- галузь загальної культури (як науки), що вивчає проблеми унормування суспільних інформаційних відносин;
- сукупність духовних цінностей у сфері інформаційних відносин, створених людством протягом його історії.

Інформатизація навчального процесу суттєво просуває вперед вирішення гуманітаризації освіти з огляду на те, що одним із найважливіших гуманітарних проблем є спілкування людей, доступ до знань, отримання своєчасної, вірогідної та вичерпної інформації, передбачення наслідків рішень, які приймаються, збереження і захист довкілля, соціального благоустрою.

Проблема роботи з інформацією є досить значущою для всієї освіти. Аналізуючи стан справ у вітчизняній освіті, К.В.Корсак зауважує, що нинішні учні та студенти надто помітно випереджають своїх наставників у знаннях та вміннях роботи з комп'ютерами й іншими найновітнішими знаряддями пошуку та перетворення інформації. На його думку поступово складається ситуація, коли заклади освіти всіх рівнів змушені будуть працювати в умовах втрати свого домінування щодо забезпечення інформацією учнів, студентів [9,14].

Автор наголошує на необхідності врахування цього явища на державному рівні, під час розробки документів реформування системи освіти України в найближчій та віддаленій перспективах.

Крім того, все частіше доводиться стикатися з впливом на молодь "зовнішніх" потоків інформації. Збільшується обсяг

нових фактів, матеріалів, повідомлень, що надходять з засобів масової інформації та суттєво впливають на формування системи цінностей, знань, емоційної сфери сприйняття сучасних студентів. При цьому створюється ситуація постійної інформаційної перевантаженості молоді.

У зв'язку з тим, що зміст та шляхи розповсюдження інформації в мережах масових комунікацій практично не контролюється, виникає загальна потреба розвитку самостійності та критичності мислення учнів, формування їхніх поглядів, ціннісних орієнтацій, ідеалів; ознайомлення їх із системою прийомів роботи з інформацією.

В умовах своєрідного інформаційного хаосу потрібно виробляти в студентів уміння аналізувати інформаційні повідомлення та виділяти в них головне, розуміти їх спрямування, реальний зміст контексту.

Разом з тим перед педагогами відкриваються нові можливості широкого використання “позашкільної” інформації в навчальному процесі. Ці питання пов'язані з розвитком медіа освіти, тобто навчання теорії та практики оволодіння сучасними засобами масової комунікації. Науковці виокремлюють два напрями її розвитку: соціокультурний, мета якого – залучення людини до світової культури через пресу, телебачення, радіо, комп'ютерні мережі, та інтегрований, що передбачає встановлення зв'язків медіа освіти з конкретними предметами (предметними галузями) [2,88-98].

Особливого значення набуває проблема інформаційної культури у професійній освіті. За період навчання у вищій школі майбутній фахівець має не стільки засвоїти зміст певних курсів, скільки навчитися працювати самостійно, одержувати знання з різних джерел продуктивними методами.

За словами Ю.М. Лотмана, “якими б не були інтелектуальні можливості людини, розвиток ставитиме перед нею все складніші завдання; вона завжди працюватиме в умовах інформаційного голоду; завжди в неї буде менше знань, ніж потрібно” [10,47].

Таким чином, зростання ролі інформаційної культури на сучасному етапі розвитку освіти визначається рядом чинників:

1. Значним ростом психолого-педагогічної та фахової інформації. Опанування її необхідне для підтримування високого професійного та загальнокультурного рівнів.

2. Розширенням варіативності змісту освіти (варіативні частини шкільних програм, варіативні підручники, посібники), методів, засобів навчання (поліфункційні технічні засоби).

3. Зростанням впливу на молодь неконтрольованих потоків інформації, що надходять із засобів масової комунікації (телебачення, радіо, кінематографа, преси, комп'ютерних мереж), та необхідністю врахування можливостей медіа освіти у підготовці студентів до життя в інформаційному суспільстві.

У контексті інноваційної стратегії навчального процесу значно виростає роль викладача як безпосереднього носія новаторських ідей, теорій, концепцій. При цьому інноваційна діяльність стає обов'язковим компонентом особистої педагогічної системи. Різноманітність педагогічних технологій навчання (діалогових, комп'ютерних, проблемних, модульних) об'єктивно зумовлює в їх реалізації провідну функцію педагога. Це, у свою чергу, вимагає від нього не тільки спеціальної предметної підготовки, але й конкретних знань в галузі педагогіки і психології вищої школи. Тому на цій основі формується його готовність до сприйняття, оцінки і реалізації педагогічних інновацій [8,152-168].

В нашій статті ми з'ясували сутність поняття інформаційна культура і визначили, що останнє не лише множина духовних цінностей у сфері інформаційних відносин, а й особливий підхід загальної культури, певний рівень організації інформаційних процесів перероблення та подання інформації. Визначили групу факторів, що сприяли зростанню ролі інформаційної культури: зростання психолого-педагогічної та фахової інформації, розширення варіативності змісту освіти та ін.

Для успішного формування у студентів інформаційної культури необхідно сформувати комплекс вмінь та навичок: вміння грамотно ставити запитання, вірно знаходити та правильно застосовувати інформацію.

З огляду на важливість інформаційної складової сучасного життя, неминучість та гостру необхідність швидкого

входження України у світовий інформаційний простір, стає зрозумілим, що цей процес потребує цілеспрямованого підвищення рівня інформаційної культури фахівців різних галузей, у тому числі й освіти.

Література

1. Барановська О.В. Інформаційні методи навчання учнів / За ред. В.Ф.Паламарчук . – К.: Знання, 1999
2. Бондаренко Е.А., Журин А.А. Состояние медиаобразования в мире // Педагогика. – 2002.– №3
3. Выготский Л.С. Педагогическая психология. – М.:Педагогика,1991
4. Вступ до інформаційної культури та інформаційного права / За заг. ред. М.Я.Швеця, Р.А. Калюжного. – Ужгород: ІВА, 2003
5. Грабова С. Формування основ інформаційної культури //Шкільний світ. – 2002. - №9
6. Демиденко Т.М. Інформаційна культура сучасного вчителя: Навч.посібник. – Черкаси: Вид-во держ. Ун-ту, 2003
7. Жалдак М.І. Педагогічний потенціал інформатизації навчального процесу та проблеми його розкриття // Internet №4, 2001
8. Исаев И.Ф. Инновации в педагогической деятельности преподавателя высшей школы. /Материалы междунауч.-практ. конф., Белгород, 1998
9. Корсак К. Педагогіка нового століття // Рідна школа. – 2001. – №10
10. Лотман Ю.М. Полагаю, будущее – за творчеством // Альма матер. –2000. – №4
11. Послуги і ресурси Інтернету // Пробудись. – 1997. - №78